

BYGNINGSKULTURENS DAG 2014

LANDSBYER PÅ SKRUMP - udvikling eller afvikling?

Bygningskulturens Dag den 5. oktober 2014

Bevaringsforeningen Præstø og omegn, Bevaringsforeningen Vordingborg,
Bygnings- og Landskabskultur Møn, i samarbejde med
Vordingborg kommune

FORORD

Temaet for Bygningskulturens Dag i 2014 er "Landsbyer på skrump". Målet for dagens bus udflugt er en række landsbyer på Østmøn. Årets tema skal skabe debat om den landdistrikts-politik, der går ud på at nedrive udslidte bygninger på landet og evt. lukke hele landsbyer.

BAGGRUND: Landdistrikterne er under finanskrisen blevet ramt af en massiv befolkningstilbagegang. Andelen af ældre og personer udenfor arbejdsmarkedet er stigende og landbefolkningen bliver relativt fattigere. Landsbyer tømmes for fællesfunktioner, som skole og købmand. Bygningsmassen er i forfald, fordi færre af ejerne kan klare vedligeholdelsen selv.

Ifølge byplanprofessor Jørgen Møller kan problemet løses ved at man nedlægger landsbyer uden egen udviklingskraft. Denne tilgang blev i 2010 udmøntet, via den statslige 'Indsatspulje' til nedrivning af udtjente bygninger på landet.

I 2014 blev den afløst af puljen til Landsbyfornyelse, med endnu flere midler til samme formål.

MEN: Er det ikke for let, bare at 'rive problemerne ned', i stedet for at skabe ny udvikling i landdistrikterne? Sætter vi vigtige bevaringsværdier over styr både ved nedrivning af værdifulde enkeltbygninger samt ved at opgive den klassiske danske landsby?

DOG: Nedrivning udelukker ikke samtidig start af udviklings tiltag. En del af landsbypuljen kan bruges til renovering af bevaringsværdige bygninger. God planlægning kan forhindre 'huller' efter nedrevne bygninger.

LØSNING: Vordingborg Kommune har igangsat projekt: "Landsbyplaner på Østmøn", der omfatter 5 landsbyer langs Klintevejen. Målet er en strategi der kombinerer nedrivninger med udviklingstiltag. Nedrivninger og renoveringer skal ske ud fra en samlet plan for hver landsby, der også skal sikre attraktive byrum på tomterne. Vi skal besøge Elmelunde hvor bylauget har skabt et nyt samlingssted/rasteplads ved gadekæret.

I Borre besøger vi projekthuset: "Østerpol" og beser flere konkrete delprojekter på en byvandring. Vi skal også besøge andre landsbyprojekter på Østmøn, bla. Klintholm Havn; en kriseramet fiskeriby der søger nye udviklingsmuligheder indenfor sejler-og lystfiskerturisme og i rollen som servicehavn for Kriegers Flak. Samt Mandemærke hvor bylauget har gennemført naturgenopretning af en mose nord for byen samt forskønnelse af området omkring gadekæret.

Vi håber at turen kan give inspiration og gode ideer til aktiviteter og tiltag i andre landsbyer i kommunen.

LANDSBYPLANER FOR ØSTMØN

Baggrunden for projektet

I 2013 besluttede Kommunalbestyrelsen i Vordingborg Kommune at øge indsatsen for forskønnelse og planlægning i 5 østmønske landsbyer langs Klintevej: Hjerterbjerg, Elmelunde, Borre, Ny Borre og Magleby.

Derfor er "Landsbyplaner for Østmøn" sat i gang som et projekt der handler om at lave landsbyplaner for 5 landsbyer.

I landsbyerne er udfordringen med affolkning og dermed tomme bygninger tilstede og planerne skal give et bud på, hvordan vi kan håndtere det fysiske aftryk af denne strukturelle ændring til gavn for by-og landskab, så området bliver mere attraktivt for beboerne såvel som for tilflyttere og turister.

Indsatsen for forskønnelse og planlægning i de 5 østmønske landsbyer langs Klintevej er udformet som en række konkrete projekter og en strategi. Både projekter og strategi forholder sig til, hvad der er vigtigt at bevare, nødvendigt at nedrive og lige så vigtigt: hvad der skal ske med de arealer eller rent faktisk nye byrum der opstår efter en nedrivning.

Hvordan skal ejerskabet være? Hvordan kan der tilføjes nye kvaliteter til landsbyerne når noget fjernes? Hvordan kan vi sikre vores bevaringsværdier?

Strategien og landsbyplanerne udarbejdes af kommunen i tæt dialog med en følgegruppe, nedsat af Østmøns lokalråd på borgermøder, som parterne afholdt inden landsbyplanlægningen blev sat i gang i begyndelsen af 2014. Planlægningen forventes afsluttet i 2015 og udmøntes i en række konkrete projekter der finansieres af indsatspuljen.

Indsatspuljen/landsbypuljen

Der er afsat to kommunale medarbejdere administration af Landsbypuljen. Det er en pulje penge, der går til nedrivning og tilskud til istandsættelse af boliger og restaurering af bevaringsværdige bygninger i landsbyerne og på landet, altså til forskønnelse. Denne pulje, i en lidt anden form og under byfornyelsesloven, er i 2014/15 blevet betydelig og den øgede mængde af midler og dermed øgede indsats, har understreget behovet for en bevidst strategi for landsbyernes fornyelse.

Statens andel af puljen udgør 60% og kommunens 40%.

Der kan gives støtte til istandsættelse af:

- Nedslidte udlejningsboliger
- Nedslidte ejer-og andelsboliger
- Erhverv beliggende i bygninger med blandet beboelse og erhverv
- Forsamlingshuse
- Nedrivning af nedslidte boliger og private erhvervsbygninger
- Ombygning af erhverv til udlejningsboliger,
- Fjernelse af skrot og affald på boligejendomme
- Kommunalt opkøb af nedslidte ejendomme med henblik på istandsættelse eller nedrivning

Desuden kan der ydes støtte til boliger, som mangler tidssvarende opvarmning, wc eller bad, eller som er opført før 1950 og er væsentligt nedslidte.

Der kan ydes støtte til istandsættelse af bygningens klimaskærm, etablering af bad og afhjælpning af kondemnabile forhold.

Støtten til en bolig som ikke er udlejet er betinget af at boligen bebos af ejeren, og støtten kan maksimalt udgøre en fjerdedel af de støtteberettigede udgifter. For bevaringsværdige bygninger kan støtten dog hæves til en tredjedel. Til udlejningsboliger kan der ydes op til fuld støtte til vedligeholdelse.

holdelsesarbejder, mens støtten til forbedringsarbejder ydes i form af en såkaldt indfasningsstøtte til begrænsning af lejestigningen.

Ved nedrivning af nedslidte boliger kan støtten maksimalt udgøre de samlede udgifter til nedrivning og ryddeliggørelse af grunden med fradrag af værdistigning af ejendommen.

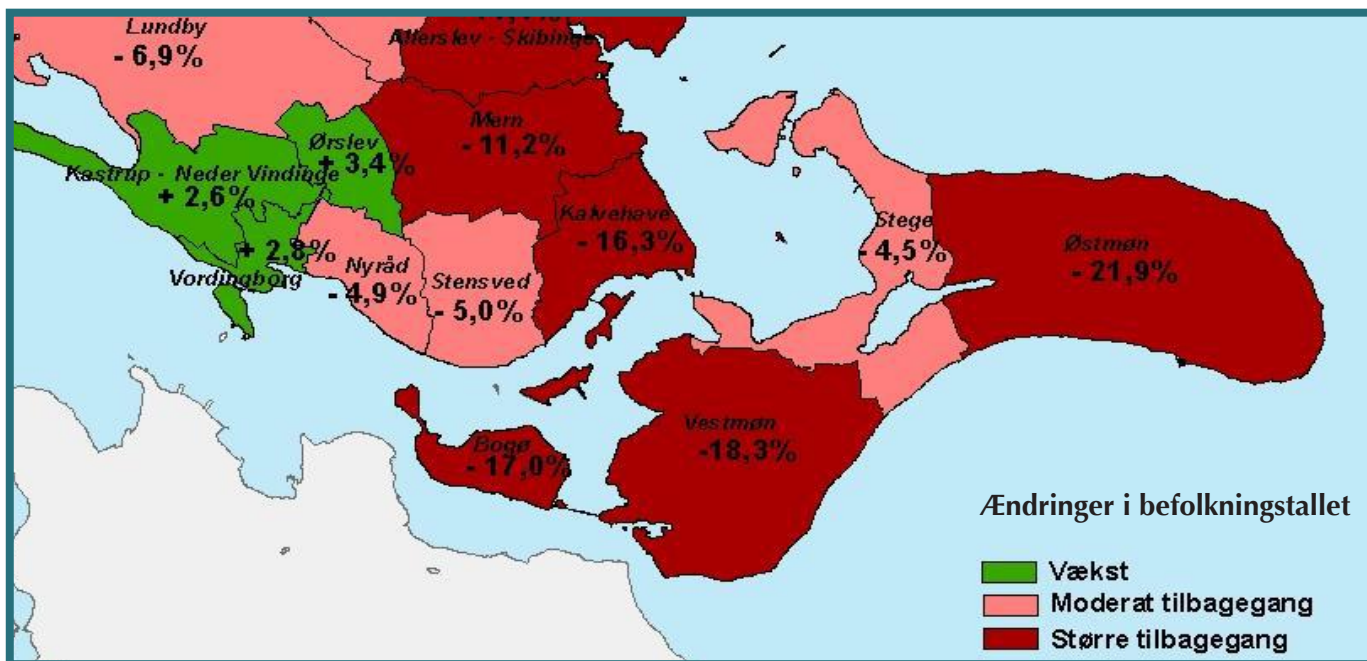
Realisering af planerne og projekterne afhænger i høj grad af borgernes engagement og grundejernes vilje og evne til medfinansiering.

Se mere på projektets hjemmeside:

www.landsbyplaner.vordingborg.dk

Der er mange bygninger på Østmøn der trænger til en kærlig hånd

“ELMELUNDE BYLAUG”

Projekt Elmelunde Sprøjtehus er et projekt der opstod i kraft af de lokale borgeres bekymring om det fine lille Sprøjtehus ved gadekæret, der var hårdt ramt af de seneste års storme og vintre. De lokale borgere søgte forgæves om tilskud fra diverse fonde, inden de kontaktede Vordingborg Kommune.

I et stærkt samarbejde mellem Elmelunde Bylaug og Vordingborg Kommune er restaureringen af Sprøjtehuset nu i fuld gang.

Uddrag af ansøgning til kommunen :

”Området omkring gadekæret og Det gamle sprøjtehus er specielt fremhævet i Kulturatlas for Møn. Området ligger tæt ved Elmelunde Kirke med de berømte kalkmalerier. Både kirken og den nærliggende pension Elmehøj har i årets løb mange besøgende/gæster. Mange turister/besøgende går tur ad Elmelundevej og nyder området ved vores gadekær. Arealet omkring gadekær og sprøjtehus vil være et oplagt sted at holde hvil på en cykletur.- Den nye turistrute ”Camønoen” passerer Elmelunde og sammen med tankerne om at etablere ”Elmelunde Marked” i sommerperioden, hvor lokale kunstnere og andre interesserede kunne deltage, vil der komme liv i området.

Bylauget vil tegne sig for vedligehold af huset og parken omkring, som det allerede er tilfældet nu. Sprøjtehuset kan bruges som samlingssted, parken ligesådan og også for turister og besøgende til Elmelunde Kirke og det kommende Elmelunde Marked.”

Sprøjtehuset før istandsættelse

Elmelunde og Hjertebjerg

Elmelunde Kirke er den ældste kirke på Møn, opført omkring år 1100. Kirken gør opmærksom på sig selv i og med at den ligger højt og kan ses over store dele af Møn samt den har tidligere været benyttet som sømærke selv om den ligger midt inde på Østmøn. Elmelunde og Hjertebjerg er som tvillinger og fungerer i den ene by har tjent begge byer, foruden det omgivende opland.

Landsbygadens slyngede forløb mod nord og og den ældre bebyggelse, navnlig bindingsværkshusene, sprøjtehuset og gadekæret, fortæller om den tidlige landsbystruktur.

Den rute, som hovedvejen til Klinten følger i dag, er fra 1960’erne. Tidligere gik turen ad Kirkebakken, syd om kirken. Her opstod i det 20. århundredes begyndelse en ny bydel med villaer og alderdomshjem. Husene blev bygget i en stil der var inspireret af nationalromantiske strømninger og af bevægelsen Bedre Byggeskik. Flere af husene har bevaret de oprindelige detaljer.

PROJEKTHUSET ØSTERPOL

Klintevej 335 i Borre

Som lokalt samlingspunkt for Østmøn er der midlertidigt etableret et projekthus i en ejendom opkøbt af kommunen, der driver ejendommen i år og i de kommende to år, hvis der også fremover findes behov for det til forskellige aktiviteter hvorefter borgerne skal overtager husets drift og vedligeholdelse. Med fælles lokale frivillige ildsjæle-kræfter er der blevet indrettet kontor, møde-lokale og udstillingsrum, hvor en lokalhistorisk udstilling bl.a. fortæller om Borre bys udvikling. Huset benyttes flittigt til møder af de forskellige arbejdsgrupper, der er nedsat under lokalrådet, som samarbejder med kommunen om udviklingsstrategier for Østmøn, herunder følgegruppen for landsbyplanerne. Kommunens to ansatte, der arbejder med landsbyplanerne, bruger kontoret mandage og tirsdage fra kl. 10-14, hvor der samtidig holdes åbent for publikum.

Der har været mange besøgende, interesserede og folk med gode idéer, og der er en stor lokal opbakning.

I etableringsfasen er der med jævne mellemrum afholdt arbejdsdage, hvor huset sættes i stand og haven vedligeholdes. Det er meningen at denne proces fortsætter med frivillig arbejdskraft. Der er etableret varme i huset, doneret møbler, kunst, køkkeninventar, lamper, køleskab, støvsuger, maling, arbejdstimer og meget mere. Der er stemning for, blandt folk i lokalområdet og i Lokalrådet, der repræsenterer alle Østmøns borgere, at lægge en plan for husets fremtid – kan huset bevares som lokalt projekthus? Hvordan skal huset i så fald benyttes, og hvem tager ejerskab? I dag er det kommunen der under Landsbyplaner afholder udgifter til driften, kaffe og lidt sødt til besøgende, samt rengøring mm.

LOKAL HISTORISK MUSEUM

Projekt Lokal Historisk Museum er grundlagt af den lokale ildsjæl Tove Knudsen. Tove er opvokset og bosat i Borre Sønderby Da Landsbyprojektet Østerpol blev en realitet, greb Tove chancen for at fortælle nogle gode gamle historier. Tove samlede materialer, billeder og møbler ind, der fysisk dokumenterede tidens gang i Borre og omegn. Det gjorde at også Merete Olsen, som er barnefødt i Magleby, og Margit Kjær fra Elmelunde, fik lyst til at være med. Kælderen blev sat i fin og lys stand med hjælp og midler fra hele Borre og omegn. Den 12. juli 2014 holdt "Det Lille Lokal Historiske Museum" åbningsdag i Projekthuset Østerpol.

"Østerpol"

CAMØNOEN

Landsbyplaner har snitflader med Museum Sydøstdanmark. Aktuelt er museet aktivt med projektet Camønoen, som er en "pilgrimsvandring" med inspiration fra det spanske Camino.

Møn er hjemsted for varierede naturlandskaber og er rig på historiske fortællinger og kulturhistoriske spor.

Formålet for dette projekt er at skabe nye oplevelser på en 125 kilometer lang vandre-/pilgrimsrute, hvor gæster kan bevæge sig og få viden og oplevelser inden for kulturhistorie, gastronomi, eventyr og natur. Idéen er at samle alle lokale aktører i ét frontpersonale med én samlet mission: at skabe kongerigets venligste vandre-ø.

Camøno-projektet handler om at gøre de eksisterende ruter og stier til en aktiv turistattraktion ved at anlægge blandt andet shelters, legepladser, kajakhavne.

Borre

Sømosen skærer næsten Høje Møn af og to nord-sydgående bakkekamme indrammer den store sømose. Sænkninger under havniveau nord og syd for peger på at her engang var en fjord. Der er fundet flere bopladser fra jægerstenalderen ved den tidligere bred. Midt i dalen ligger en bakkeknold, og på denne ø i landskabet ligger den ældste del af Borre med kirke, torv, smedje, gårde og huse. De ligger lidt højere end de nyere huse omkring fordi sømosen engang var en fjord med en ø og en by: middelalderkøbstaden Borre.

Oprindeligt kunne man således sejle til byen men allerede for 500 år siden, var fjorden så tilsandet at kun små både kunne sejle ind til Borre.

I 1946 påbegyndtes afvandingen da området var for fugtigt til landbrug. Der blev gravet kanaler, lagt dræn og plantet læhegn. I nord, ude ved havet, blev bygget en pumpestation, som fortsat holder det drænet.

Kirken ligger på det højeste sted i byen og her er bebyggelsen også tættest. Husene har lange, smalle grunde, marker og engdrag støder direkte op til baghaverne, og matrikelmønsteret afslører tydeligt byen som en ø.

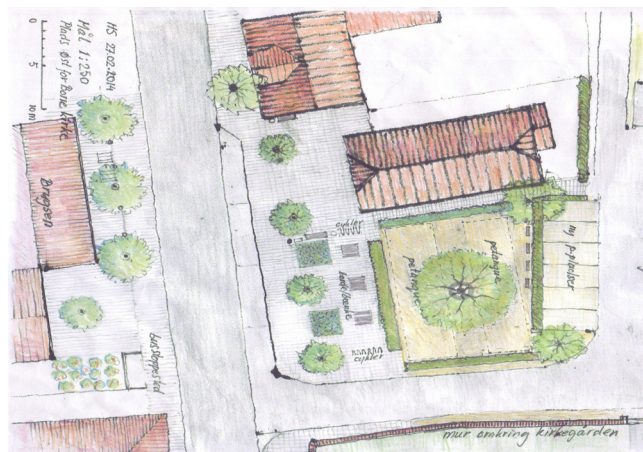
Hvornår Borre fik sine købstadsprivilegier vides ikke, men byen nævnes første gang omkring 1370. Kirken er betydeligt ældre, fra første halvdel af det 11. århundrede. Placeringen i bunden af fjorden, gjorde at Borre havde del i sildefiskeriet i middelalderen og den rigdom dette bragte med sig. Borres nedgangsperiode begyndte omkring år 1500, hvor munden sandede til og sildefiskeriets betydning aftog.

DEN NYE PLADS VED BORRE KIRKE

Projektet tager udgangspunkt i tomten Klintevej 384 ved siden af Borre Kirke, hvor kommunen har opkøbt og nedrevet en ejendom. Her er der i samarbejde mellem en projektgruppe for pladsen og de omkringliggende ejendomme, udarbejdet et forslag til indretning af en central plads i byen med borde og bænke, petanquebane og parkeringspladser. Den vil bl.a. kunne fungere i sammenhæng med kirken, butik og Brugsen. Projektforslaget er beskrevet og tegnet af medlem af forskønnelsesgruppen i Borre, Hans Sattrup. Anlægget skal være robust og nemt at vedligeholde og må ikke være dyrt i anlægsudgifter. Det skal fremtræde grønt, passe ind i det urbane landsbymiljø ved kirken og overfor Brugsen, samt spille sammen med pladsen foran Flor Antik, hvor nuværende møblering bevares. Anlægget skal indbyde til samlingssted for beboere, såvel som besøgende. F.eks. cyklister der holder pause, køber en kop kaffe med brød i Brugsen og nyder den med madpakken ved de opstillede borde og bænke.

Anlægget af pladsen er påbegyndt her i efteråret

Den nye plads

Der skal være cykelstativer og plads til en turist-tavle for Østmøn med kort over vigtige seværdigheder og cykelstier m.v.

Beplantningen skal være sådan, at man kan se kirken og en væsentlig del af muren omkring kirkegården, når man kører ad Klintevej fra øst og fra tankstationen og Brugsens indgang.

Beplantningen etableres i løbet af dette efterår.

UNGE I ØSTERPOL

Projekt "Unge i Østerpol" er et initiativ af Christina Christensen, som er uddannet skolelærer og bosat i Borre. Christina har selv børn i aldersgruppen.

Projektet handler om at skabe et rum for unge, hvor de kan mødes på lige fod og være aktive omkring et selvvalgt tema, uden at skulle være afhængige af transportmidler.

Det er de lokale unge, der selv tager ejerskab og byder ind med aktiviteter. Der er på nuværende tidspunkt ønske om at arrangere madlavning, havedyrkning, filmaftener samt julehygge med klippeklistre, konfekt og kager.

KLINTHOLM HAVN

Vordingborg Kommune satser på udviklingen af den blå turisme. Klintholm Havn ses som et støttepunkt for fiskeri, turister og friluftsfiler, både til søs og til lands. Fiskeri fra Klintholm Havn er hovedsageligt kystfiskeri af torsk, fladfisk, sild og ål. Antallet af fiskere er stagneret igennem de senere år, men er trods afmatning stadig en vigtig del af lokalsamfundet. Miljøet har værdi for de mange turister som hvert år lægger vejen forbi havnen. Der arbejdes for at udvikle service for fiskere og turisme i havneområdet, for derigennem at bevare grundlaget for fiskeriet og de forskellige maritime behov, samt sikre at kvaliteter i kulturmiljøet så vidt muligt fastholdes. Man vil derfor arbejde med en god formidling af områdets turistmål samt natur- og kulturværdier. Desuden skal der sikres god adgang til området til vands og på land. Klintholm fiskerihavn har i de senere år bidraget til at Trollingsfiskere i stort antal indtager fiskerihavnen.

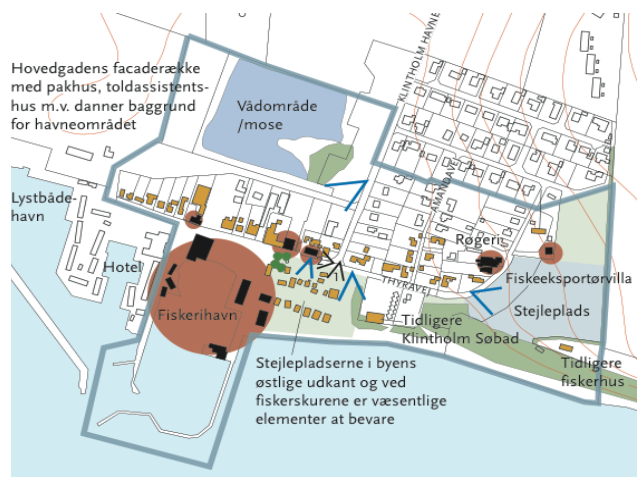
Fremtiden - Service havn ?

I de kommende år vil fiskerihavnen blive udviklet og klargjort til at modtage support- og servicebåde til den kommende havvindmøllepark på Kriegers Flak, øst for Klintholm. På Klintholm fiskerihavn er der reserveret arealer og der skal udbygges med yderligere havnearealer til brug for servicefaciliteter, herunder kontor og overnatning på land. Derudover klargøres havnebassiner til de forventede 12 til 14 både, der i anlægsfasen dagligt skal betjene Kriegers Flak.

Klintholm havn er den havn i området der er nærmest Kriegers Flak, og med et forspring på ca. 1 times sejlads i forhold til den nærmeste konkurrent. Men intet er afgjort endnu. Foreløbig er anlægget af vindmøllerne udskudt et par år

Klintholm Havn

Klintholm Havn blev opført i 1878 som havn for Klintholm gods. Havnen skulle fungere som udskibningshavn for godsets leverancer af bl.a. kridt. På havnen byggedes pakhushus, skibshandel og kro og i 1918 blev havnen solgt til kommunen. Fiskerbefolkningen overtog og udviklede gradvist selv havnen med bl.a. ophalerbedding og fællessalg. I efterkrigsårene var fangsterne ved Klintholm så store at der måtte bygges et nyt ishus til isning af fisk, og i 1959 åbnede fiskerne en auktionshal. I løbet af 1970'erne kom turisme og lystbåde til, i så høj grad at fiskerne kunne have svært ved at finde kajplads. Det blev derfor besluttet at anlægge en lystbådehavn vest for byen. Turisterne kommer for at opleve havnestemningen og den vitale fiskerihavn, og denne funktion og karakter er væsentlig at bevare. På hver side af havnen ligger der en strand.

MANDEMARKE "GRØN PLAN"

Mandemærke Bylaug fostrede i vinteren 2008-09 den idé, at man ved naturgenopretning og landskabelig sammenknytning af landskabsområderne, umiddelbart nord og vest for landsbyen, kunne berige natur-og kulturmiljø, samt skabe nye oplevelsesmuligheder for borgere og turister og etablere en 'portal' til Østmøns unikke naturområder for gæster udefra. En initiativgruppe under bylauget påtog sig at formulere en projekt-beskrivelse og undersøge om der kunne findes ekstern finansiering til at gennemføre et sådant projekt. Det blev til projekt 'Mandemærke Grøn Plan' og det lykkedes at skaffe penge til det. I perioden 2009-11 blev projektet gennemført. De nye anlægsarbejder i Tørvelukket og ved gadekæret blev indviet den 18. juni 2011.

Projektets formål

Projektets formål blev i den oprindelige projektbeskrivelse skildret som følger:

- At genoprette værdifulde naturområder umiddelbart udenfor Mandemærke, gøre byens omgivelser og samspillet mellem landsby og landskab endnu smukkere, og give adgang til nye, grønne og sundhedsfremmende kvalitetsoplevelser for lokalbefolkningen og turisterne.
- At skabe et nyt, bynært rekreativt fællesområde til glæde for landsbyens og Østmøns beboere.
- At skabe en indgangsportal / 'gateway' for besøgende til kulturmiljøet Mandemærke og omegn, til Østmøns naturområder og Geocenter Møns Klint, og dermed berige turisternes oplevelse af området.
- At styrke det sociale miljø og fællesskabet i landsbyen.

KULTURFORUM ØSTMØN "KØST"

Projektet "Kulturforum ØSTMØN KØST" er et initiativ af kunstnere på Øst Møn.

Pilotprojektet har været på banen siden starten af 2014 og tager udgangspunkt i kommunens vedtagelse af en pulje til landsbyfornyelse. Dette efterlader tomme grunde, og disse har givet borgere på Østmøn ideen til nytænkning af det offentlige landsbymiljø. Et ønske er at etablere nogle sociale og kreative aktiviteter, der afspejler kulturen på Østmøn. Det har affødt en idé om at skabe kollektivt "Landart" på de tomme grunde. Her kan der opstå værker i naturlige materialer med tanker om forvandling og forfald i forhold til at kunne bestå som del af udtrykket på Østmøn.

Bevaringsværdige bygninger, huse og siloen i Ny

Borre kan udsmykkes af lokale borgere og huse værksteder for kunstnere. Mulighederne er mange.

Projektet har nu taget det første spadestik og grundlagt en forening med bestyrelse og vedtægter.

Formålet med foreningen er først og fremmest at iværksætte og inspirere til kunstneriske og kulturelle aktiviteter der styrker netværk, vækst og sammenhold på Østmøn. Foreningen skal bidrage til at skabe liv og attraktive levevilkår for både nuværende, såvel som kommende beboere på Østmøn.

Foreningen Kulturforum ØSTMØN KØST henvender sig til enhver som har lyst og vilje til at arbejde for formålet med Kulturforum ØSTMØN.

BYGNINGS KULTURENSDAG 2014

Bussen samler op i både: Præstø, Vordingborg og Stege.

Første stop er Elmelunde hvor vi skal se gadekær og sprøjtehus- der serveres en kop kaffe/te/kage
Derefter til Borre hvor vi besøger Projekthuset "Østerpøl" og får en rundvisning i Borre for at se blandt andet hvordan man kan anvende grunde, hvor bygninger er nedrevet til fælles formål.

Fra Borre kører vi til Klintholm havn. Her skal vi se og høre om udbygningsplaner for havneområdet hvis vindmøllerne på Kriegers Flak skal bygges. Hvordan går det i spænd med ønskerne om øget turisme i lokalområdet?

Turen går videre til Mandemarke hvor vi skal se et lokalt forankret naturgenopretningsprojekt bl. a. i forbindelsen med gadekæret, hvor der er indrettet en fin lille udstilling i pumpehuset.

Sidste stop bliver Magleby hvor Kulturforum Østmøn fortæller om planerne for at samle kunstnerne i området.

Undervejs kan vi diskutere hvordan man vender afvikling til udvikling. Vi kommer til at møde mange ildsjæle fra lokalområdet, samt energiske medarbejdere fra kommunen. Ved frokosten skal vi skal høre politikernes vision om udvikling af et lokalområde i forandring .

Hvis du er gangbesværet skal du være opmærksom på at vi skal gå en del og at der ikke alle steder vil være muligt at sidde ned.

Tilmelding:

Afgang: Præstø ved biblioteket kl 9.00, Vordingborg ved Rådhusets p-plads kl. 9.30 og Stege havn ved Brix Design kl 10.00. Husk at give os besked på hvor du står på bussen!

Retur fra Østmøn kl. 15.00

Pris 70.- kr pr. person, inkl. kaffe/kage og let frokost.

Tilmelding : Rigmor Nielsen rigmor@sprove.dk, tlf: 51906981 senest den 2. okt.

Af hensyn til frokost og plads i bussen er tilmelding vigtig!